

Про перспективність дослідження пізньопалеолітичних пам'яток Криму

Ю. Г. Колосов

У статті йдеться про відкриття Кримською палеолітичною експедицією Інституту археології АН УРСР на початку 80-х років пізньопалеолітичних стоянок, розташованих уздовж річок Криму на першій надзаплавній терасі. Якщо майбутніми розвідками в тотожних умовах буде знайдено нові пізньопалеолітичні стоянки, це явище можна буде вважати закономірним. Воно дасть змогу докорінно поліпшити вивчення пізньопалеолітичної проблеми в Криму.

Відомо, що в Криму пізньопалеолітичних пам'яток набагато менше, ніж стоянок попереднього (мустьєрського) або наступного (мезолітичного) часу. Одні дослідники пояснюють цю обставину переселенням пізньопалеолітичних мисливців у зв'язку з похолоданням з північних районів передгір'я на Південний берег¹, інші мігруванням їх на північ у напрямку Руської рівнини, де були кращі умови для проживання².

Обидві гіпотези сьогодні виглядають мало обґрунтованими. Припущення Г. А. Бонч-Осмоловського про те, що на південному березі палеолітичні місцезнаходження переселенців знищено денудаційними процесами, частими зсувами, не підтвердилось: зараз там відомо кілька навіть мустьєрських місцезнаходжень (Улу-Узень, Фрунзенське, Ізобільне³, Гаспринське). Зрозуміло, що зберегтися пізньопалеолітичними пам'яткам шансів було більше, ніж мустьєрським, тому на їх відкриття у майбутньому залішається все менше надії.

Щодо міграції на Російську рівнину населення Криму внаслідок суттєвого зменшення можливостей для полювання і збиральництва⁴, то і з цією думкою важко погодитись: списки фауни Сюрени I представлені не меншою кількістю видів тварин, ніж на мустьєрських пам'ятках Криму. Більш того, з наведеної О. О. Векиловою таблиці № 9 видно, що найвищий показник кількості видів ссавців — 20 (без гризунів) припадає на пізньопалеолітичний шар стоянки Аджі-Коба⁵. Навіть у такому короткочасному місцезнаходженні, як верхній шар Заскальної IX, нараховується 8 видів тварин разом з первісним зубром⁶. В пізньопалеолітичному промислі в Криму бізон замінює мамонта. Природно, це

¹ Бонч-Осмоловский Г. А. Итоги изучения крымского палеолита // ТМАИЧПЕ.— 1934.— Вып. 5.— С. 122; Векилова Е. А. Каменный век Крыма. Некоторые итоги и проблемы // МИА.— № 173.— С. 146.

² Бибилов С. Н., Любин В. П. Распространение памятников раннего палеолита Крыма и Кавказа и история их исследования. Археология и палеогеография раннего палеолита Крыма и Кавказа. Путеводитель.— М., 1978; Формозов А. А. Пещерная стоянка Староселье и ее место в палеолите // МИА.— 1958.— № 71.

³ Щепинский А. О. Нові мустьєрські місцезнаходження Південного берега Криму // Археологія.— 1972.— № 7.— С. 76—84.

⁴ Бибилов С. Н., Любин В. П. Указ. соч.— С. 7.

⁵ Векилова Е. А. Указ. соч.— С. 135.

⁶ Колосов Ю. Г. Мустьєрские стоянки района Белогорска.— К., 1983.— С. 28.— Табл. 2.

ще не означає, що в пізньому палеоліті промислових форм тварин було більше, ніж у мустьєрську добу. Не можна не зважати на факти, які вказують, відзначає В. І. Бібікова, що «...за доби пізнього палеоліту промислова фауна Криму мала дещо збіднений видовий склад порівняно із середнім палеолітом. Зникли мамонт і носоріг, не виявлено косулі»⁷. Однак «дещо збіднений видовий склад» зовсім не свідчить про кризові умови, які примусили б пізньопалеолітичних мисливців покинути півострів⁸.

Вважаємо, що незначна кількість пізньопалеолітичних місцезнаходжень не може пояснюватися зміною кліматичних умов у Криму. Порівняно з Русською рівниною останні для проживання залишалися більш сприятливими. Незважаючи на те, що в пізньому палеоліті Криму та в степах Північного Причорномор'я мамонта замінює бізон, загінне мисливство, як і раніше, було найбільш продуктивним. За даними В. І. Бібікової, на території гірського Криму в мустьєрській час мисливство на тварин відкритих просторів становило 97% і тільки 3% залишалося на добування тварин напівзакритих чи закритих біотопів. У пізньому палеоліті Криму показники полювання змінилися мало, відповідно становлячи 87 і 13—14%, у ранньому мезоліті — 17 і 83% і в пізньому мезоліті — відповідно — 4 і 96%⁹. Отже, фактичні дані заперечують тезу про екологічну кризу в пізньому палеоліті Криму. Вона сталася на початку голоцену, коли, за свідченням В. І. Бібікової, докорінно змінилися біоценотичні умови, за яких панували представники напівзакритих та закритих біотопів — благородний олень, кабан, косуля тощо. Вони й були основою здобиччю мезолітичних мисливців, які забивали їх у кількості 83—96%¹⁰. У пізньопалеолітичний час Крим залишався тією екологічною нішею, котра забезпечувала необхідні умови для життя первісних мисливців.

Ми вирішили не нарощувати далі гіпотез до порушеного питання, а піти іншим шляхом — провести у Криму цілеспрямовані розвідки пізньопалеолітичних пам'яток. Вони почалися з району, широко відомого за скупченням палеолітичних місцезнаходжень — скелі Ак-Кая.

У середині 80-х років на першій надзаплавній терасі правого берега р. Біюк-Карасу Кримською палеолітичною експедицією Інституту археології АН УРСР досліджено рештки частково зруйнованої рікою майстерні пізньопалеолітичного часу Біюк-Карасу III, а також пізньопалеолітичної стоянки — Вишенне II (розкопки О. О. Яневіча) (рис. 1). Отже, між селами Біла Скеля та Вишенне Білгородського району, по обох берегах р. Біюк-Карасу на першій надзаплавній терасі зараз відомо щонайменше чотири пізньопалеолітичних пам'ятки: Вишенне II, Біюк-Карасу III, VI, XVI. Значення цих пам'яток важко переоцінити, оскільки всі вони збереглися *in situ* і мають чітку стратиграфію, яка фіксує перекриття пізнього палеоліту шарами мезо-неолітичного та бронзового часу, крем'яні вироби, вогнища та фауністичні рештки¹¹.

1987 р. експедицією відкрито ще кілька пунктів цього часу, розташованих по р. Бодрак теж на першій надзаплавній терасі, за 1 км вище по течії річки від с. Скалисте Бахчисарайського району. Пункти локалізуються чотирма плямами, найбільша відстань між якими близько 20—30 м. Місцезнаходженню присвоєно назву Скалисте I. На ньому зібрано кілька сотень крем'яних виробів, серед них — нуклеуси і знаряддя. Із чотирьох скупчень найбільш цікаве перше, де виявлено близько 150 оброблених кременів. Матеріал містився у суглинках палевого кольору до глибини залягання дрібної річкової гальки разом з дикарним кременем. Виходячи з того, що в скупченні плями, майже поруч,

⁷ Бібікова В. И. Охотничий промысел в палеолите и мезолите Северного Причерноморья // КСИА АН СССР.— 1985.— Вып. 181.— С. 17.

⁸ Бібіков С. М. Епоха палеоліту // Історія Української РСР.— К., 1977.— Т. I.— С. 32.

⁹ Бібікова В. И. Указ. соч.— С. 18, 19.

¹⁰ Там же.— С. 18, 19.

¹¹ Колосов Ю. Г. К методике поиска позднепалеолитических стоянок в Крыму (В связи с природной обстановкой в позднем плейстоцене).— Ташкент, 1988.

Рис. 1. Загальний вигляд на розкоп майстерні Біюк-Карасу III, яка знаходиться на першій надзаплавній терасі р. Біюк-Карасу.

знайдено три послідовно зколотих ножеподібних пластини, які припасовуються одна до одної, крем'яний матеріал, якщо і перевідкладався, то незначною мірою.

Друге місцезнаходження — Скалисте II — розташоване на протилежному березі р. Бодрак, на першій надзаплавній терасі, на досить значній площі, спланованій під фруктовий сад. На трьох ділянках зібрано оброблений кремій — нуклеуси, відщепи, пластини, знаряддя. Матеріал має змішаний характер, в ньому є вироби мустьєрського, пізньопалеолітичного та мезолітичного часу.

Враховуючи відкриття останнього десятиріччя, зараз у Криму відомо близько 20 пізньопалеолітичних місцезнаходжень. З них майже половина знаходиться під відкритим небом, на першій надзаплавній терасі, переважно по берегах середньої течії кримських річок. Передбачається провести ціленаправлені пошуки пам'яток пізнього палеоліту також по берегах таких річок, як Індол, Кучук-Карасу, Бурульча, Зуя, Малий та Великий Салгір тощо.

Крім пам'яток під відкритим небом на першій надзаплавній терасі відома одна стоянка на другій надзаплавній терасі (Малинівка-1?)¹², а також стоянки в гротах та навісах на різних висотних позначках: Сюрень I — 15—17 м (рис. 2), Заскельна IX (верхній шар) — 62 м, Аджі-Коба (верхній шар) — понад 1000 м.

¹² Клюкин А. А., Шепинский А. А. Новые палеолитические находки в отложениях террас р. Альма (Крым) // БКИЧП.— М., 1983.— № 52.— С. 156—164.

Рис. 2. Загальний вигляд на стоянку Сюрень I.

На нових пам'ятках ще належить здійснити розкопки, датувати археологічний матеріал, провести кореляцію з відкладами річкових терас, встановити господарчий профіль поселень. Намічається також можливість простежити більш детальну хронологію заселення берегів р. Біюк-Карасу за пізньопалеолітичними матеріалами, які містяться у верхній, середній та нижній ділянках відкладень першої надзаплавної тераси ріки. Стає зрозумілим необхідність комплексного дослідження відкритих пізньопалеолітичних стоянок Біюк-Карасу III, VI, XVI, Вишенне II, оскільки в процесі їх розкопок є можливість фіксувати сліди гідрологічного режиму давньої ріки та хід акумуляції алювіальних відкладень.

Отже, відкриття в Криму пізньопалеолітичних місцезнаходжень якнайближче до річок, разом з перспективністю виявлення в цих самих умовах нових пам'яток заперечують уявлення про міграцію в пізньому палеоліті людини з півострова. Уявляється, що жити по берегах річок пізньопалеолітичних мисливців змусили, найпевніше, дві обставини: зруйнування від часу, доволі частих землетрусів та пониження базису ерозії гrotів і навісів, які мустьєрцями використовувалися під житла, а також замулення багатьох джерел. Факт існування в Криму поки що тільки багатих та довгочасових стоянок Сюрень I та Качинського навісу* свідчить про те, що в пізньопалеолітичний час люди охоче заселяли гrotи та навіси, якщо останні містилися у безпосередній близькості до річок. Чи варто наводити докази про те, що первісна людина завжди віддавала перевагу зручним природнім житлам?

Вже наводилися дані на свідчення того, що в пізньому палеоліті переважало мисливство на відкритих просторах, тобто загінне полювання на стадних тварин. Отже, незважаючи на зміну місця проживання, за кроманйонцями залишилися ті самі мисливські угіддя, котрими користувалися й неандертальці. Про це можуть свідчити короткочасні мисливські бівуаки в печерах Аджі-Коба та Заскельній IX, в яких, як відомо, нижні шари вміщують матеріали мустьєрського часу, а верхні — пізнього палеоліту.

Звідси висновується, що люди в пізньопалеолітичний час оселялися на низьких берегах кримських річок не заради мисливства та рибної ловлі, як вважають деякі дослідники¹³. Особливо мало обгрунтованою виглядає точка зору про переселення людини на відкриту площу у

* На жаль, кам'яні вироби і рештки кісток давньої людини з колекції К. С. Мережковського не збереглися.

¹³ Ключин А. А., Щепинский А. А. Указ. соч.— С. 162.

зв'язку з близькістю місць рибної ловлі¹⁴. Рибальство в пізньому палеоліті Криму відіграло роль допоміжного джерела існування. Про його велими скромну питому вагу у господарстві свідчить факт знахідки в нижньому шарі Сюрени I семи кісток від п'яти риб та п'яти кісток від чотирьох риб у верхньому культурному шарі¹⁵. У Криму тільки в мезо-неолітичний час рибальство стає помітним явищем у привласнюючому господарстві, про що свідчать досить численні знахідки кісток риб у гроті Мурзак-Коба та понад 200 кісток лосося в Кара-Кобі¹⁶. На підставі багатих знахідок кісток риб у Мурзак-Кобі С. М. Бібіков дійшов висновку «... про виключно важливу роль збиральництва та полювання на рибу за допомогою гарпуна»¹⁷. Уявляється, роль рибальства дещо перебільшена, тому що в Криму порівняно з північними регіонами країни здобич риби дуже прогорає. Отже, буде правильніше говорити про сезонне полювання, головним чином на чорноморського прохідного лосося під час його заходу у південно-західні кримські ріки на нерестовища.

Зупинимося на одній з важких проблем — процесі складання пізньопалеолітичної культури, вирішення якої ще належить здійснити в майбутньому.

Підбиваючи підсумок вивченню кримського палеоліту, Г. А. Бонч-Осмоловський відобразив його у схемі, в якій простежується послідовний розвиток від найдавшої раїньопалеолітичної стадії (нижній шар Кіик-Коби) крізь Вовчий Грот, Чокурчу I до Шайтан-Коби I, а потім — Сюрени I. «... Вся історія палеолітичного людства, — писав Г. А. Бонч-Осмоловський, — являє собою єдиний строго закономірний процес розвитку первісно-комуністичних суспільних організацій, заснованих на бродячо-мисливському господарстві»¹⁸. Щодо відсутності у Криму солотрейської та мадленської стадій, то дослідник вважає це явище короточасним. Він вірив, що вказаний «hiatus» буде заповнений і заперечував думку більшості радянських палеолітознавців (П. П. Єфіменко, С. М. Замятнін, С. М. Бібіков, О. П. Окладніков, П. І. Борисковський та ін.) про те, що південні райони нашої країни за схожістю з пам'ятками Середземномор'я і Африки входять до капсійської культурної області. Проте 1959 та 1960 років С. М. Бібіков і П. П. Єфіменко вносять корективи у первісну точку зору, вважаючи, що Крим і конкретно стоянка Сюрень I посідають проміжну позицію між капсійською і атлантичною областями¹⁹. Наприкінці 50-х років О. О. Формозов стоянку Старосілля називав «... класичною пам'яткою перехідного періоду від мустьє до пізнього палеоліту»²⁰. Дослідник Старосілля вважав, що йому на основі аналізу всіх матеріалів удалося довести найпізнішу дату Старосілля, що безпосередньо передуює Сюрени I в хронологічному, але не в генетичному відношенні²¹.

Питання про датування Старосілля — в майбутньому, коли пошарово будуть оброблені матеріали за допомогою статистичних методів. Потребує пошарового дослідження і фауністична колекція Старосілля. У Криму пізній палеоліт до цього часу представлений тільки пам'ятками оріньякської групи. Їх походження із мустьє однозначного (класичного) у дослідників поки що не викликає сумніву. О. О. Формозов, наприклад, для оріньякської групи накреслює лінію розвитку матеріальної культурної часу мустьє — пізній палеоліт на пам'ятках: Кабазі I —

¹⁴ Там же. — С. 162.

¹⁵ Векилова Е. А. Стоянка Сюрень I и ее место среди палеолитических местонахождений Крыма и ближайших территорий // МИА. — 1957. — № 59. — С. 312.

¹⁶ Колосов Ю. Г. Раскопки пещеры Кара-Коба в Крыму // КСИА АН УССР. — 1960. — Вып. 10.

¹⁷ Бибилов С. Н. Грот Мурзак-Коба — новая позднепалеолитическая стоянка в Крыму // СА. — 1940. — № 5. — С. 176.

¹⁸ Бонч-Осмоловский Г. А. Указ. соч. — С. 168.

¹⁹ Бибилов С. Н. Некоторые вопросы заселения Восточной Европы в эпоху палеолита // СА. — 1959. — № 4. — С. 22—28.

²⁰ Формозов А. А. Указ. соч. — С. 114.

²¹ Там же. — С. 114.

Рис. 3. Видляд на розкол ранньопалеолітичної стоянки Кабазі II, у задній стінці якого простежується обвал покрівлі гроту.

Холодна балка — Шайтан-Коба I — Сюрень I — Качинський навис²². Кам'яний інвентар оріньякської та солютрейської груп пам'яток продовжує свій розвиток уже на Російській рівнині, куди, як вважає дослідник, люди переселилися з Причорномор'я вслід за відступаючим льодовиком. Непряме підтвердження цьому він вбачає у незначній кількості пізньопалеолітичних пам'яток у Криму. В монографії про Старосілля автор дотримується погляду про те, що мустьєрські групи переселилися з Криму на Російську рівнину з інвентарем протосолютрейського типу, тоді як з переважаючої групи — носіїв традиції однібічної обробки каменю — склалася оріньякська культура на місці (Сюрень I). Пізніше О. О. Формозов висновує, що в Криму було однакове поширення мустьєрських стоянок з одно- та двобічною обробкою кам'яного інвентаря²³, а ще пізніше наводить наші дані про співвідношення пам'яток мустьє двобічного до однібічного як 11:4²⁴, що свідчить про значну перевагу перших над другими.

За останні роки завдяки роботам Кримської палеолітичної експедиції Інституту археології АН УРСР у південно-західній частині Криму вдалося значно доповнити кількість пам'яток з кам'яним інвентарем однібічної обробки²⁵.

Таким чином, у Криму кількість більш-менш виразних пам'яток з дво- та однібічно обробленими знаряддями (якщо брати кожний культурний шар за самостійне поселення) на відміну від розрахунків 1985 р.²⁶ досягне співвідношення 41:16. Як бачимо, воно залишалося колишнім, а кількість пам'яток збільшилася у чотири рази. Ця обставина дозволяє сподіватися на успішне вирішення проблеми складання пізньопалеолітичної культури в Криму та суміжних регіонах. У зв'язку з цим особливо перспективними є нові багатощарові мустьєрські стоянки Кабазі II, III і V. Серед них перше місце (як найкраще до-

²² Там же. — С. 121.

²³ Формозов А. А. Этнокультурные области на территории европейской части СССР в каменном веке. — М., 1959.

²⁴ Формозов А. А. Проблемы этнокультурной истории каменного века на территории европейской части СССР. — М., 1977. — С. 35.

²⁵ Колосов Ю. Г., Степанчук В. М., Чабай В. П. Нові мустьєрські стоянки Південно-Західного Криму // Археологія. — 1988. — Вип. 64. — С. 34, 45.

²⁶ Колосов Ю. Г. Багатощарова стоянка Заскельне V // Археологія. — 1971. — № 3. — С. 57.

сліджена) посідає стоянка Кабазі II — унікальна ранньопалеолітична пам'ятка, в понад 13-метровій товщі відкладень якої зберігається понад 15 ранньопалеолітичних житлових горизонтів, поховні ґрунти і рештки обвалів покрівлі колись існуючого гроту або ланцюга гротів чи навісів (рис. 3). Такий, на сьогодні найбільший, палеолітичний розріз крім складної стратиграфії містить у собі багато можливостей розкриття ряду інших, не менш важливих проблем, пов'язаних із абсолютною та відносною хронологією пам'ятки, еволюцією кам'яної індустрії та технікою її виготовлення, культурно-історичним місцем, походженням мустьєрських культур тощо. Матеріали та розрізи кабазійських пам'яток крім наведеного дають можливість продовження розробки актуальної проблеми взаємовідношення давньої людини з оточуючим її середовищем.

Вже перші підрахунки кам'яного інвентаря житлових горизонтів* дозволили розділити матеріал Кабазі II на два пакети, які характеризуються двома статистичними ознаками: фасетованістю та пластичністю. Для першого пакету, котрий об'єднує крем'яний інвентар з 1^а по 5 житлові горизонти, характерний середньовеликий рівень фасетування та високий рівень пластин — 35,3%. Для другої — більш високе фасетування та більш низький індекс пластин — 29,9²⁷. Ці (поки що попередні) дані свідчать про поступовий розвиток мустьєрської техніки зколювання до пізньопалеолітичної. Така сама лінія розвитку простежується на нуклеусах та знаряддях.

Отже, маємо єдиний комплекс, в якому індустрії демонструють генетичну єдність з усіх житлових горизонтів другого культурного шару.

Таким чином, можна констатувати, що в Криму відкрито серію нових ранньопалеолітичних пам'яток, дослідження яких разом з матеріалами Шайтан-Коби I дасть можливість підійти впритул до вирішення проблеми складення пізньопалеолітичної культури. Це одна сторона справи. Друга полягає в дослідженні у Криму пізньопалеолітичних поселень найбільш раннього етапу їх розвитку. Тут велика надія покладається на нові пізньопалеолітичні стоянки по берегах річок Бюк-Карасу та Бодрак, у тому числі давно відому і, можливо, синхронну з нижнім шаром Сюрени I — пам'ятку Шайтан-Кобу II. Поновлення її розкопок²⁸ є невідкладним завданням.

Не менш важливою проблемою є встановлення генетичного зв'язку місцевої культури пізнього палеоліту з мезолітом. Гіпотезу автохтонного походження і розвитку мезоліту Криму підтримують Г. А. Бонч-Осмоловський, Д. О. Крайнов, О. О. Векілова та ін. На цій позиції стоїть і автор. Проте, С. М. Бібіков, наприклад, вважав, що в пізньому палеоліті давні мисливці до Криму прийшли з Кавказу і взяли участь у складанні тут мезолітичної культури²⁹. Значно пізніше В. Н. Станко писав, що «... на нижньому Подністров'ї процес автохтонного розвитку уірваввся у фінальному палеоліті внаслідок проникнення населення з Криму — носіїв зовсім інших технологічних традицій (пам'ятки типу Великої Аккаржи)³⁰.

Більш обґрунтовано довести генетичну спорідненість між мешканцями верхнього шару Сюрени I та нижнього шару Шан-Коби взялася О. О. Векілова. Вона надела ряд доказів загального та конкретного характеру і дійшла висновку, що «... між верхнім шаром Сюрени I і азильськими комплексами кримських печер ще немає безпосереднього типологічного та хронологічного контакту, але генетична спадкоємність безперечно простежується»³¹.

* Зроблені В. П. Чабаєм.

²⁷ Колосов Ю. Г., Степанчук В. М., Чабай В. П. Вказ. праця.— С. 34, 45.

²⁸ Колосов Ю. Г. Разведочные раскопки и сборы на склоне перед Большим Гротом в 1963, 1966 гг. // АИУ 1965.— К., 1967.— Вып. 1.— С. 69—76.

²⁹ Бибинов С. Н. Некоторые вопросы ... — С. 22—28.

³⁰ Станко В. Н. Мярное. Проблема мезолита степей Северного Причерноморья.— К., 1982.— С. 92.

³¹ Векілова Е. А. Стоянка Сурень I ... — С. 142, 143.

Ставлячи під сумнів автохтонний розвиток мезоліту Криму, С. М. Бібіков заперечував генетичну спорідненість верхнього шару Сюрені I з нижнім шаром Шан-Коби або з іншими аналогічними шарами ранньомезолітичних стоянок. Заперечує С. М. Бібіков і зв'язок шести сегментів з Сюрені I з верхнім шаром цієї пам'ятки. Знахідку цих геометричних мікролітів він пов'язує, посилаючись на виключи уважність Г. А. Бонч-Осмоловського, з ізолюваним від верхнього шару окремим мезолітичним вогнищем на периферійній ділянці Сюрені I.

Як бачимо, обидві точки зору ще потребують глибокого обґрунтування. У зв'язку з цим слід погодитися з О. О. Векіловою у тому, що значною проблемою переходу від пізнього палеоліту до мезоліту в Криму з археологів ніхто спеціально не опікувався³².

З відкриттям Кримською палеолітичною експедицією 1988 р. гроту Скелястого поблизу Шайтан-Коби така можливість обґрунтування автохтонного розвитку мезоліту стає реальністю, оскільки в його п'яти-метровій товщі відкладень розвідковими розкопками вдалося зафіксувати стратиграфію послідовного залягання культурних шарів *«in situ»*. Поверх них знаходилися три ранньомезолітичних комплекси, а нижче — три комплекси, імовірно, пізньопалеолітичного часу.

Такі завдання стоять перед Кримською палеолітичною експедицією на найближчі роки.

Ю. Г. Колосов

О ПЕРСПЕКТИВНОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЗДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКИХ ПАМЯТНИКОВ КРЫМА

Одной из актуальнейших проблем в палеолитоведении Украины является исследование позднего палеолита Крыма. Объясняется этот повышенный интерес тем, что по сравнению с другими эпохами камня позднепалеолитических памятников в Крыму найдено мало. Работами Крымской палеолитической экспедиции Института археологии АН УССР удалось открыть ряд новых позднепалеолитических памятников, расположенных на первой надпойменной террасе крымских рек. Открытие их в ранее непредвиденных топографических условиях размещения дает возможность дальнейших открытий, их раскопок и накопления материалов для решения проблемы позднего палеолита, и, в первую очередь, наиболее важных: перехода от мустье к позднему палеолиту, его сложения и развития, генетическую связь с мезолитом и пр.

Yu. G. Kolosov

ON PROSPECTS OF STUDYING LATE PALEOLITHIC RELICS OF THE CRIMEA

Investigation of the Late Paleolith in the Crimea is one of the most urgent problems in the study of Ukrainian Paleolith. This top interest to the problem is explained by the fact that only few Late Paleolithic relics are found in the Crimea as compared to other stone epochs. Works of the Crimean Paleolithic expedition of the Institute of Archaeology of the Ukr. SSR Academy of Sciences help to reveal a number of new late Paleolithic relics on the first overflood-plain terrace of the Crimean rivers. Being found under the unforeseen topographical conditions, they promote further discoveries, excavations and accumulation of materials to solve the Late Paleolithic problems and, in the first place, the most important ones: transition from the Mustier to Late Paleolithic, its formation, development, genetic relation with Mesolith and soon.

Одержано 12. 07. 88

³² Там же. — С. 141.